East African Journal of Swahili Studies
eajss.eanso.org
Volume 7, Issue 1, 2024
Print ISSN: 2707-3467 | Online ISSN: 2707-3475
Title DOI: https://doi.org/10.37284/2707-3475

EAST AFRICAN NATURE & SCIENCE ORGANIZATION

Original Article

Vikwazo vya Usimilishaji wa Ishara za Isimu katika Breili

Dkt. Daniel Mburu Mwangi, PhD[1*]

[1] Chuo Kikuu cha Kenyatta, S. L. P. 43844, Nairobi, Kenya.
[*] Barua pepe ya mawasiliano: mburudan03@gmail.com

DOI ya Nakala: https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699

Tarehe ya Uchapishaji:

18 Januari 2024

Istilahi Muhimu:

Vikwazo Vya Usimilishaji, Breili, Isimu, Ishara Za Breili.

IKISIRI

Utafiti huu ulinuia kuchanganua usimilishaji wa ishara za isimu katika breili ya Kiswahili. Uchanganuzi huu ulitiwa hamasa na mambo matano muhimu. Kwanza, breili ndio njia ya pekee ya uandishi ambayo watu wasioona hutumia katika mawasiliano na usomi wao. Vilevile, kutokuwepo kwa kipengele muhimu cha matamshi katika kamusi za breili na vitabu vya sarufi hasa vya sekondari. Jambo jingine ni kwamba, wanafunzi wanaotumia breili hupewa maswali mbadala wakati wanapotahiniwa katika maeneo ya fonolojia, mofolojia, na hata katika uchanganuzi wa sentensi. Aidha, kutokuwepo kwa ishara bainifu za isimu katika maandishi ya breili ya Kiswahili. Kichocheo cha mwisho, praima mbili za breili ya Kiswahili: ya 1978 na 1995 zinazotumiwa Afrika Mashariki hazina ishara za kiisimu. Utafiti huu ulikusudia kujibu maswali yafuatayo: changamoto zipi zinazozuia usimilishaji wa ishara za kiisimu katika breili ya Kiswahili? Rasimu za Kiingereza na Kiswahili huathiriana kwa njia zipi? Ukosefu wa ishara za isimu katika breili huathiri ufundishaji wa isimu kwa njia gani? Na mwisho, mikato ya Kiswahili na ya Kiingereza inayotumia nukta zinazofanana huathiri uchapishaji wa vitabu vya isimu kwa njia zipi? Utafiti huu ulilenga kutimiza malengo yafuatayo – kwanza, kubainisha na kutatua changamoto zinazozuia usimilishaji wa ishara za isimu katika breili ya Kiswahili. Pili, Kuchanganua rasimu ya Kiingereza na ya Kiswahili. Aidha, kuchunguza athari ya ukosefu wa ishara hizi katika ufundishaji wa isimu. Mwisho, kutathmini athari ya matumizi ya mikato inayotumia nukta zinazofanana katika uchapishaji wa vitabu vya isimu. Makala haya yameshughulikia vikwazo vya usimilishaji wa ishara za isimu katika breili. Mtafiti alitumia mbinu ya mahojiano katika kukusanya dataUtafiti huu ulichanganua usimilishaji wa ishara hizi kwa kuzingatia nadharia ya usomaji na uandishi wa breili iliyoasisiwa na Kizuka na Fuji (2005). Mtafiti aligundua kuwa uchache wa nukta nundu umesababisha uradidi mwingi wa matumizi ya nukta nundu hizi. Uradidi huu umechangia kuwepo kwa utata wa kimaana katika fonolojia na sintaksia ya Kiswahili, vikwazo vya ufundishaji wa isimu miongoni mwa wanafunzi wasioona, makosa katika vitabu vya sarufi hasa kidato cha kwanza na kidato cha pili na changamoto zinazotinga usimilishaji wa ishara za kiisimu katika Breili. Utafiti huu utawafaidi wanafunzi wanaotumia breili na walimu na wahadhiri wanaofunza isimu.

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699

APA CITATION

Mwangi, D. M. (2024). Vikwazo vya Usimilishaji wa Ishara za Isimu katika Breili. *East African Journal of Swahili Studies*, *7*(1), 28-38. https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699.

CHICAGO CITATION

Mwangi, Daniel Mburu. 2024. "Vikwazo vya Usimilishaji wa Ishara za Isimu katika Breili". *East African Journal of Swahili Studies* 7 (1), 28-38. https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699.

HARVARD CITATION

Mwangi, D. M. (2024) "Vikwazo vya Usimilishaji wa Ishara za Isimu katika Breili", *East African Journal of Swahili Studies*, 7(1), pp. 28-38. doi: 10.37284/jammk.7.1.1699.

IEEE CITATION

D. M. Mwangi "Vikwazo vya Usimilishaji wa Ishara za Isimu katika Breili", *EAJSS*, vol. 7, no. 1, pp. 28-38, Jan. 2024.

MLA CITATION

Mwangi, Daniel Mburu. "Vikwazo vya Usimilishaji wa Ishara za Isimu katika Breili". *East African Journal of Swahili Studies*, Vol. 7, no. 1, Jan. 2024, pp. 28-38, doi:10.37284/jammk.7.1.1699.

UTANGULIZI

Makala haya yataangazia vikwazo vya usimilishaji wa ishara za isimu katika breili ya kiswahili. Vilevile, yatatoa maelezo kuhusu mbinu za utafiti zilizotumika kukusanya data na nadharia iliyotumika katika kuchanganua data husika.

Misingi ya Nadharia ya Uandishi na Usomaji wa Breili

Nadharia iliyotumiwa katika utafiti huu ni nadharia ya Uandishi na Usomaji wa Breili iliyolenga uchanganuzi wa maandishi ya breili. Nadharia hii iliasisiwa na Kizuka na Fuji (1985) wa Idara ya Elimu ya Wasioona kule Japan. Walifanya majaribio yao katika shule za msingi za wasioona. Fanike (1984) anaeleza kuwa breili ni maandishi yanayotumiwa na wasioona katika mawasiliano yao. Waasisi hawa walisisitiza kuwa mwongozo ufaao unahitajika ili kuwawezesha wasioona kusoma na kuandika breili bila matatizo. Walitoa mihimili ifuatayo:

Kwanza, uakilishaji wa vitone vya breili ni wa kinasibu. Hakuna uhusiano wowote kati ya vitone vya breili na kile kinachowakilishwa na vitone hivi. Pili, maandishi ya breili yana vitone sita, vitone vitatu upande wa kushoto na vingine vitatu upande wa kulia katika mpangilio ufuatao.

1··4

2··5

3··6

Tatu, vitone hivi ndivyo hutumiwa kujenga sauti mbalimbali za lugha na ishara za hisabati. Nne, vitone vya kushoto vizingatiwe kwanza katika usomaji na uandishi pasipo kuhusisha vitone vya kulia kwani hivyo ndivyo huguswa kwanza katika usomaji.

1• •

2• •

3• •

Tano, vitone vya kulia vihusishwe kwa utaratibu mwafaka ukianza na vitone vya 4, 5 halafu 6

• •4

• •5

• •6

Sita, vidole vya shahada vitumiwe katika kusoma na vidole vya kati vitumiwe kuelekeza vidole vya shahada wakati wa kusoma. Mwisho, mashine ya breili inapotumiwa kuandikia mpangilio wa vidole kwenye mashini uwe kama ifuatavyo: Kidole cha shahada kibonyeze nukta nundu 1; kidole cha kati kibonyeze nukta nundu 2; kidole cha pete kibonyeze nukta nundu 3 katika mkono wa kushoto; kidole cha shahada cha mkono wa kulia kibonyeze nukta nundu 4; kidole cha kati cha mkono wa kulia kibonyeze nukta nundu tano; nacho cha pete kibonyeze nukta nundu sita; mwisho, vidole vya gumba vitumiwe kubonyeza

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699

kitufe cha nafasi na cha kusongeza karatasi kwa mstari unaofuata.

Mazoezi mengi yafanywe ili vidole viweze kutofautisha vitone hivi kwani hufanana sana na ni vigumu kuvitofautisha. Wamependekeza kuwa vidole katika mikono yote miwili vitumike katika uandishi na usomaji ili kuzidisha kasi ya uandishi na usomaji.

MBINU ZA UTAFITI

Kwa mujibu wa Travors (1978), mahojiano ni maswali yanayoulizwa kimazungumzo, ana kwa ana ama kwa njia ya simu kama mhojiwa yuko mbali. Mtafiti aliwahoji walimu na wanukuzi wa breili ana kwa ana kuhusu maswali aliyoyaandaa ili kupata data inayoafiki utafiti. Mtafiti aliwahoji walimu na wanukuzi wasioweza kusoma maandishi ya kawaida. Mbinu hii ilimwezesha mtafiti kupata data pana na ya kuafiki utafiti huu kwani ililenga watu waliotafitiwa. Pia, mbinu hii ni rahisi kutumia na isiyohitaji fedha nyingi na matayarisho mengi (Dooley, 1984).

Kusampulisha Data

Utafiti huu ulitumia sampuli ya maksudi kwa sababu ililenga kundi fulani lililotafitiwa moja kwa moja. Travers (1978) anaeleza kuwa sampuli maksudi ni sampuli inayompa mtafiti uhuru wa kuwachagua na kuwatumia watu wanaohusika na kazi yake moja kwa moja. Sampuli hii huwa ni lengwa. Utafiti huu ulilenga walimu wanaofundisha wanafunzi wasioona na wataalamu wa maandishi ya breili katika shule ya upili ya Thika, Shule ya Mtakatifu Lucia na Taasisi ya Wasioona ya Kenya. Mtafiti aliwahoji walimu wote wanaofunza somo la Kiswahili katika shule ya upili ya Thika na ile ya Mtakatifu Lucia. Katika Taasisi ya Wasioona ya Kenya, alitumia wachapishaji wote wa vitabu vya Breili. Katika shule ya wasioona ya Thika, mtafiti aliwahoji walimu sita na wanukuzi watatu, shule ya Mtakatifu Lucia, walimu watatu na wanukuzi wawili na hatimaye katika Taasisi ya Wasioona ya Kenya aliwahoji wataalamu kumi na wawili. Idadi hii ya walimu na wanukuzi ilimwezesha mtafiti kupata data toshelevu iliyochanganuliwa na kumwezesha kutotumia wakati mwingi kupita kiasi katika kukusanya na kuchanganua data.

Kukua kwa ishara za isimu katika Breili ya Kiswahili, hasa miongoni mwa mataifa yanayotumia Kiswahili katika elimu na shughuli nyingine za kitaifa, ni Jambo ambalo limedhihirika kuwa na changamoto chungu nzima (Mwangi, 2014). Usimilishaji huu umesakamwa na changamoto nyingi kama zifuatazo.

Udhaifu na Kutotekeleza kwa Sera

Usimilishaji wa ishara za isimu unakabiliwa na udhaifu pamoja na ulegevu wa kutekelezwa kwa sera. Kwanza kabisa, hakuna sera zinazobainisha nafasi ya Breili katika nyanja mbalimbali. Yaani, hakuna hatua zinazoelekeza matumizi ya maandishi haya. Aidha , hakuna sera inayobainisha hatua za kuchukua dhidi ya wanaokandamiza matumizi ya Breili. Sera zilizopo, hasa katika taasisi mbalimbali na mashirika yanayoshughulikia maendeleo ya Breili, ni za kijumla. Sera hizi hazilengi masuala mahususi. Kwa mfano, sera inayowahitaji wanaofunza wanafunzi wasioona kuwa na ujuzi wa kutosha na kudhihirisha weledi wa matumizi ya Breili haijatiliwa maanani na washika dau nchini.

Pia, mbinu za kutathmini weledi wa kanuni za kuzingatiwa katika uandishi wa hati za Breili hazijabainishwa wazi. Kwa hivyo, wahusika hufasiri sera zilizopo kwa njia zinazotofautiana kwa hivyo kuibua mgogoro miongoni mwa wataalamu. Isitoshe sera zilizopo hazitekelezwi kikamailifu. Kwa mfano, pendekezo la kuidhinisha *Unified English Braille* kutumika nchini limechukua miaka mingi (D'Andrea et al., 2014). Mpaka sasa suala hili halijaidhinishwa na Wizara wa Elimu. Matatizo haya hutokea kwa sababu hakuna mikakati mathubuti ya kuhakikisha kuwa sera zifaazo zimeundwa na kutekelezwa. Watu wenye nyadhifa kuu katika serikali hulaza damu na kuendeleza utepetevu badala ya kuwajibika na hua na mwelekeo hasi wa kutothamini maandishi ya Breili.

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699

Maendeleo ya lugha au somo la Kiswahili katika nyanja za elimu nchini Kenya, kabla na baada ya uhuru, yalitegemea mapendekezo ya tume zilizoundwa. Baadhi ya tume hizo zilikitambua Kiswahili ingawa kwa kukipa nafasi ya pili baada ya lugha ya kingereza. Jambo hili lilitokea kwa sababu Kiingereza kilikuwa kimeshapewa hadhi ya kuwa lugha rasmi kwa hivyo kikawa lugha ya kufundisha katika viwango vyote vya elimu mathalan shule na vyuo isipokuwa kwa darasa la kwanza hadi la tatu (Kiango, 2002). Wakoloni waliotawala Kenya , tofauti na walioitawala Tanzania, hawakukistawisha Kiswahili. Tume za elimu zilizoundwa kuthamini masuala ya elimu wakati wa enzi za ukoloni zilikipuuza Kiswahili katika sera za elimu na kuzipa hadhi lugha za kabila. Udhaifu huu umeathiri masuala yote yanayohusiana na Breili ya Kiswahili.

Changamoto Katika Mitaala

Ni kweli somo la Kiswahili linafunzwa katika shule zote za msingi na za sekondari nchini Kenya. Hata hivyo, ufundishaji unakabiliwa na changamoto nyingi. Kati ya changamoto hizi ni ukosefu na upungufu wa walimu wenye ujuzi wa hati za breili, upungufu wa wataalamu hasa wanukuzi wa maandishi haya ya Breili, ukosefu wa vifaa na vitabu vya kufundisha. Wanukuzi waliopo hawana ujuzi katika eneo la isimu, kwa hivyo hawawezi kushughulikia suala la usimilishaji wa ishara za kiisimu katika Breili. Ukosefu huu wa umilisi miongoni mwa wanukuzi husababisha kuwepo kwa matatizo mengi katika vitabu vya Kiswahili vya Breili.

Aidha, kuna uhaba wa walimu walio na ujuzi na stadi za maandishi ya Breili wanaofundisha wanafunzi wasioona somo la Kiswahili. Idadi kubwa ya wanafunzi na upana wa silabasi husababisha ufundishaji kuwa duni na wanaoendelea na somo hili katika viwango mbalimbali hawamudu ufasaha katika Breili ya Kiswahili. Yaani, ingawa Breili ya Kiswahili inaenea na kutumika na watu, umilisi wao wa Breili hii una shaka.

Ushindani wa Breili ya Kiingereza

Kukua na kuenea kwa Breili ya Kiingereza ni kikwazo kwa ukuaji na uenezi wa Breili ya Kiswahili. Tatizo hili limechangia kupuuzwa kwa Breili ya Kiswahili. Breili ya Kiingereza na ya Kifaransa zinaimarishwa hasa mintarafu ya juhudi za kiutandawazi. Kwa kuwa lugha hizi zina nguvu kutokana na udhamini wa kifedha na matumizi ya mtandao zimekipiku Kiswahili na kupunguza na kudumaza nafasi yake katika matumizi. Kwa mfano, Taasisi ya Wasioona ya Kenya huchapisha vitabu vingi sana vya Breili ya Kiingereza ikilinganishwa na vile vya Kiswahili.

Yapasa iwekwe wazi kuwa Kiswahili ni lugha ya taifa. Aidha, hakuna budi kukitangaza Kiswahili kuwa lugha rasmi. Vilevile, pana haja ya kuweka sera inayoelekeza miktadha ya matumizi ya lugha hii kuendana na hadhi yake. Haya yakifanywa watu wataona umuhimu wa lugha hii. Hivyo, wataithamini na wataionea fahari. Hata hivyo, ni muhimu kutumia mbinu anuwai kuwahimiza watu kuienzi lugha yao. Matangazo redioni, katika televisheni, magazetini, kwenye mabango na kwenye mikutano ya hadhara yaweza kutimiza haya (Ipara na Maina, 2013).

Mielekeo Hasi

Baadhi ya watu wana mielekeo hasi kuhusu Breili. Wengi wa watu waliohitimu elimu ya juu hasa walimu hudhani kuwa Breili ni ngumu, hawawezi kujifunza. Walimu wengi wanaowafundisha wanafunzi wasioona huwapelekea wanukuzi makala za wanafunzi wao ili zitafsiriwe katika maandishi ya kawaida hivyo basi kutokuwa na haja ya kujua au kujifunza breili.

Ukosefu wa Vyombo Rasmi vya Kukuza Breili

Katifa taifa la Kenya, kwa mfano, kuna vyombo vinavyojitolea na kujitahidi kukuza Breili ya Kiswahili. Vyombo vilivyo nchini vimetokana na juhudi za watu au asasi binafsi. Mafanikio ya harakati na jitihada za vyombo hivi hazina msukumo wa kisera na msaada wa nguvu za kidola za kuhakikisha matokeo ya vyombo hivi yanakubalika. Kwa mfano, hata kama Chama Cha

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699

Kuwatetea Wasioona [KUB] kitaunda mikato katika Breili, hakina nguvu za kisheria za kuhakikisha mikato hii inakubaliwa na kutumika katika nyanja zote za elimu na mawasiliano.

Hali katika nchi nyingine kama vile Afrika Kusini, Uingereza, Naijeria, Marekani Kaskazini, Uhabeshi na kadhalika ni tofauti. Mataifa haya yana vyombo vinavyoidhinisha matumizi ya Breili katika nchi zao (Braille Authority). Vyombo hivi ndivyo vyenye jukumu la kuidhinisha mikato ya kutumiwa katika ngazi zote nchini.

Uhaba wa Utafiti katika Breili

Maandishi yoyote yale hayawezi kuimarika na kufikia hadhi ya juu ya kuweza kutumika katika ngazi zote za elimu na mawasiliano bila kupata mchango wa kitaaluma. Kufikia sasa, Breili ya Kiswahili ni eneo ambalo limepuuzwa na watafiti wengi wa lugha licha ya maandishi haya kutumiwa katika nyanja zote za kimataifa. Hata hivyo, utafiti uliofanywa haujaimarisha Breili ya Kiswahili. Kwa mfano, kuna changamoto za utafiti katika isimu hasa ishara zinazopatikana katika maandishi ya Breili.

Pana haja ya serikali na mashirika mengine kufadhili miradi ya utafiti kuhusu Kiswahili. Kati ya mambo yanayohitaji kutafitiwa ni chimbuko la Kiswahili, sarufi, ya Kiswahili, nadharia za lugha, nadharia za kufundisha lugha na njia na nyenzo za kufundishia. Utafiti wa kudumu utahitajika kuanzishwa kwa mfuko wa utafiti wa Kiswahili (Ipara na Maina, 2013).

Usimilisho wa Msamiati na Istilahi

Moja ya mhimili katika karne hii ni kuwa na uwezo wa kupanua msamiati na kuunda istlahi zitakazokimu mahitaji katika ngazi zote, ziwe za elimu, utawala, technologia, sayansi na kadhalika. Kwa sasa, uwezo huu haupo nchini Kenya kwa sababu hakuna asasi rasmi iliyotwikwa jukumu la kupanua na kuunda msamiati na istilahi katika Breili. Sababu nyingine ni upungufu na ukosefu wa fedha za kutekeleza wajibu huu. Hiyo ndiyo sababu taifa la Kenya huendelea kutegemea kazi za mataifa mengine. Pia, kuwepo kwa idadi ndogo ya nukta nundu hutinga mchakato wa kuongeza msamiati na istilahi katika Breili ya Kiswahili.

Ukosefu wa Usanifishaji Wa Breili Ya Kiswahili

Mbaabu (2007) anaeleza kuwa usanifishaji ni uamuzi wa kuchagua lugha moja au mojawapo ya lahaja za lugha na kuifanyia marekebisho ya kimatamshi, kisarufi, kimaana na kimaandishi ili iweze kutumika katika shughuli rasmi. Anaendelea kusisitiza kuwa shughuli hizi huwa ni zile muhimu na zinazohitaji maandishi hasa kwa upande wa elimu , fasihi, sayansi, utawala na mawasiliano rasmi. Lugha yaweza kusanifishwa kwa kuweka kanuni zinazotawala jinsi maneno yanavyoendelezwa, sarufi na msamiati. Aidha, usanifishaji unaweza kutokea kwa kuichukua lahaja moja kati ya zilizopo na kuifanya kuwa lugha rasmi (Ipara na Maina, 2013).

Kufikia sasa, bado kuna rasimu mbili za Breili ya Kiswahili zinazotumika nchini Kenya katika elimu, mawasiliano na katika uchapishaji wa vitabu kwa sababu Breili ya Kiswahili haijasanifishwa.. Breili ya Kiswahili ikisanifishwa, matatizo yaliopo ya foni, miundo ya maneno yanayochunguzwa katika Mofolojia na miundo ya sentensi inayoshughulikiwa katika somo la Sintaksia yatatatuliwa. Rasimu zinazotumika ni Rasimu ya 1978 na ile ya 1995.

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699

Jedwali 1: Rasimu ya 1978

Neno	Kiwakilishi chake katika breili	Neno	Kiwakilishi chake katika breili
Bora	Bora	Furaha	Furaha
Chai	Chai	Ghafula	Ghafula
Dawa	Dawa	Ghasia	Ghasia
Forodha	Forodha	Gazeti	Gazeti
Gogo	Gogo	Hasa	Hasa
Homa	Homa	Hesabu	Hesabu
Imani	Imani	Hisabati	hisabati
Jambo	Jambo	Huru	huru
Kilimo	Kilimo	Hatari	Hatari
Ladha	Ladha	Hakuna	Hakuna
Maji	Maji	Hoteli	Hoteli
Neno	Neno	Harakati	Harakati
Orodha	Orodha	Jumla	Jumla
Pilipili	Pilipili	Jukumu	Jukumu
Kwamba	Kwamba	]Juhudi	Juhudi
Roho	Roho	Kazi	Kazi
Sadaka	Sadaka	Kitabu	Kitabu
Taarifa	Taasifa	Kwa mfano	Kwa mfano
Ushirika	Ushirika	Karibu	Karibu
Vuguvugu	Vuguvugu	Kanisa	Kanisa
Wizara	Wizara	Kabati	Kabati
Mbegu	Mbegu	Kamati	Kamati
Yamkini	Yamkini	Kidato	Kidato
Ziwa	Ziwa	Kijana	Kijana
Neno	prima 1978	Kaskazini	Kaskazini
Mwanafunzi	Mwanafunzi	Kusini	Kusini
Swali	Swali	Labda	Labda
Chama	Chama	Lugha	Lugha
Ghali	Ghali	Lakini	Lakini
Shule	Shule	Lazima	Lazima
Thabiti	Thabiti	Mbali	Mbali
Ndani	Ndani	Mbalimbali	Mbalimbali
Starehe	Starehe	Muhimu	Muhimu
Ngoma	Ngoma	Mahali	Mahali
Nyama	Nyama	Mwalimu	Mwalimu
Dhahabu	Dhahabu	Moja	Moja
Bibi	Bibi	Mpira	Mpira
Dini	Dini	Madhumuni	Madhumuni
Embe	Embe	Mjadala	Mjadala
Fungu	Fungu	Msikiti	Msikiti
Ganda	Ganda	Mashariki	Mashariki
Hapa	Hapa	Magharibi	Magharibi
Jiji	Jiji	Maisha	Maisha
Kati	Kati	Nukta	Nukta
Lala	Lala	Nafasi	Nafasi
Mimi	Mimi	Namna	Namna
Ninyi	Ninyi	Nini	Nini
Ona	Ona	Popote	Popote
Panda	Panda	Pamoja	Pamoja
Rudi	Rudi	Pole	Pole
Sisi	Sisi	Polepole	Polepole

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699

Neno	Kiwakilishi chake katika breili	Neno	Kiwakilishi chake katika breili
Taka	Taka	Pasipo	Pasipo
Ufa	Ufa	Refu	Refu
Vita	Vita	Rafiki	Rafiki
Wazi	Wazi	Raha	Raha
Zuri	Zuri	Ramani	Ramani
Asubuhi	asubuhi	Rasilmani	Rasilmani
Ahadi	Ahadi	Ratiba	Ratiba
Afadhali	Afadhali	Shukurani	Shukurani
Bwana	Bwana	Samahani	Samahani
Barabara	barabara	Shabaha	Shabaha
Darasa	Darasa	Shetani	Shetani
Dirisha	dirisha	Taratibu	Taratibu
Dogo	Dogo	Tafadhali	Tafadhali
Daktari	Daktari	Ukurasa	Ukurasa
Futi	Futi	Vijana	Vijana
		Vizuri	Vzr
		Wasiwasi	Wasiwasi
		Wazi	Wazi
		Waziwazi	Waziwazi
		Yaliyomo	Yaliyomo
		Zima	Zima

Jedwali 2: Rasimu ya 1995

Neno	Kiwakilishi chake katika breili
Bora	B
Chai	C
Dawa	D
Forodha	F
Gogo	G
Homa	H
Imani	I
Jambo	J
Kilimo	K
Ladha	L
Maji	M
Neno	N
Orodha	O
Pilipili	P
Kwamba	Q
Roho	R
Sadaka	S
Taarifa	T
Ushirika	U
Vuguvugu	V
Wizara	W
Mbegu	X
Yamkini	Y
Ziwa	Z

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699

Neno	Kiwakilishi chake katika breili
Mwanafunzi	⠿
Swali	⠷
Chama	⠠
Ghali	⠠
Shule	⠠
Thabiti	⠠
Ndani	⠠
Kwamba	⠷
Starehe	⠁
Ngoma	⠁
Nyama	⠠
Dhahabu	⠠
Bibi	⠁⠁
Dini	⠁⠃
Embe	⠁⠁
Fungu	⠁⠃
Ganda	⠁⠃
Hapa	⠁⠃
Jiji	⠁⠃
Kati	⠁⠁
Lala	⠁⠁
Mimi	⠁⠃
Ninyi	⠁⠃
Ona	⠁⠁
Panda	⠁⠃
Rudi	⠁⠃
Sisi	⠁⠁
Taka	⠁⠃
Ufa	⠁⠃
Vita	⠁⠃
Wazi	⠁⠃
Zuri	⠁⠃
Asubuhi	Asb
Ahadi	Ahd
Afadhali	Afdh
Bwana	Bw
Barabara	brb
Darasa	Drs
Dirisha	Drsh
Dogo	Dg
Daktari	Dkt
Futi	Futi
Furaha	FRH

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699

Neno	Kiwakilishi chake katika breili	
Ghafula	ghfl	
Ghasia	Ghs	
Gazeti	Gzt	
Hasa	Hs	
Hesabu	Hsb	
Hisabati	Hsbt	
Huru	Hr	
Hakuna		Hkn
Hatari		Htr
Hoteli		Htl
Harakati		Hrkt
Jumla		Jml
Jukumu		j k m
Juhudi		Jhd
Kazi		Kz
Kitabu		Ktb
Kwa mfano		Qmf
Karibu		Krb
Kanisa		Kns
Kabati		Kbt
Kamati		Kmt
Kidato		Kdt
Kijana		Kjn
Kaskazini		Kskz
Kusini		Ksn
Labda		Lbd
Lugha		Lgh
Lakini		Lkn
Lazima		Lzm
Mbali		Xl
Mbalimbali		Xlx
Muhimu		Mhm
Mahali		Mhl
Mwalimu		Mwlm
Moja		Mj
Mpira		Mp
Madhumuni		Mdhmn
Mjadala		Mjd
Msikiti		Mskt
Mashariki		Mshk
Magharibi		Mghb
Maisha		Msh
Nukta		Nkt
Nafasi		Nfs
Namna		Nmn
Nini		Nn

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699

Neno	Kiwakilishi chake katika breili
Popote	Ppt
Pamoja	Pmj
Pole	Pl
Polepole	Plp
Pasipo	Psp
Refu	Rf
Rafiki	Rfk
Raha	Rh
Ramani	Rmn
Rasilmali	Rsl
Ratiba	Rtb
Shukurani	Shkrn
Samahani	Smhn
Shabaha	Shbh
Shetani	Shtn
Taratibu	Trt
Tafadhali	Tfdh
Ukurasa	Uk
Vijana	Vjn
Vizuri	Vzr
Wasiwasi	Wsw
Wazi	Wz
Waziwazi	Wzw
Yaliyomo	Ylm
Zima	Zm

Majedwali haya mawili (*Jedwali 1* na *2*) yanadhihirisha kuwa, kuna rasimu mbili za breili ya Kiswahili zinazotumiwa katika shule na taasisi mbalimbali za kielimu. Kuna haja ya kusanifisha maandishi ya breili kama vile Kiswahili kilivyosanifishwa ili kurahisisha matumizi yake.

Ukosefu wa Ufadhili

Kumekuwepo na changamoto kubwa ya ukosefu wa fedha zinazoweza kutumiwa katika utafiti. Aidha vyombo na vifaa vya maandishi ya Breili huwa bei ghali hivyo basi kuwafanya watu binafsi kutojihusisha na utafiti katika eneo hili.

Utepetevu wa Wizara ya Elimu

Wizara ya Elimu imekuwa na utepetevu mwingi hasa katika utekelezaji wa mapendekezo yanayohusiana na Elimu Maalum. Ulegevu huu huchelewesha mabadiliko na maendeleo katika nyanja zote za Breili. Taasisi ya Wasioona ya Kenya [KIB] imekuwa ikiwasilisha mapendekezo mengi katika Wizara ya Elimu, mapendekezo yanayokusudiwa kuboresha ufundishaji wa wanafunzi wasioona na matumizi ya hati za Breili bali wizara ya elimu haijaidhinisha mapendekezo haya.

Uchache wa Nukta Nundu katika Breili

Uchache wa nukta nundu katika Breili umedumaza maendeleo katika breili ya Kiswahili. Nukta nundu hizi ni sita pekee zinazohitaji kukidhi mahitaji yote ya lugha. Si lugha tu ya Kiswahili, bali pia Kiingereza, Kifaransa na lugha nyingine. Nukta nundu hizi ambazo huwa sita pia hutumika katika somo la Hisabati.

HITIMISHO

Makala haya yameangazia vikwazo vinavyodumaza usimilishaji wa ishara za kiisimu katika Breili ya Kiswahili. Vikwazo

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.7.1.1699

vilivyobainishwa ni kama vile udhaifu na kutotekeleza kwa sera, changamoto katika mitaala, Ukosefu wa vyombo rasmi vya kukuza Breili, uhaba wa utafiti katika Breili, ukosefu wa usanifishaji wa Breili ya Kiswahili na uchache wa nukta nundu katika Breili. Aidha, yameangazia mbinu ya utafiti iliyotumika kukusanya data na nadharia iliyomwongoza mtafiti katika kuichanganua data aliyokusanya.

MAREJELEO

Ipara, I., & Maina, G. (2013). Fani ya Isimujamii kwa shule za sekondari. Oxford University Press.

Prima (1978). *Kiswahili Braille*: KIB.

Prima (1993). *Kiswahili Braille*: KIB.

Kiango, J. G. (2002). Nafasi ya Kiswahili katika ujenzi wa jamii mpya ya Afrika Mashariki. *Nordic Journal of African Studies*, *11*(2), 13-13.

D'Andrea, F. M., Wormsley, D. P., & Savaiano, M. E. (2014). Unified English Braille in the United States: A research agenda for transition and instruction. *International review of research in developmental disabilities*, *46*, 145-175.

Mwangi, D. (2014). Unukuzi wa Maandishi ya Breili katika Kiswahili. Chuo Kikuu cha Kenyatta (Unpublished Thesis).

Travers, R. M. W. (1978). *An introduction to educational research*.Collier-Macmillan.

Kizuka, Y., Oda, K., & Fujii,K. (1985). 6-7 *A Hierarchical Model of Braille Reading.* In Proceedings of the 23rd Convention of the Japanese Association of Special Education.

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.